

epigrame în care defunctul se exprimă la persoana I pentru a adresa supraviețuitorilor (resp. trecătorilor) cuvinte de bun rămas ori de îmbărbătare, sfaturi etc.; epigrame în chip de dialog și altele asupra cărora ar fi inutil să stărui. În ansamblu, deci, un clasament util deopotrivă istoricului literar sau iubitorului de poezie, care pot urmări astfel treptata orchestrare a unui motiv la început stingher, ca și epigrafistului, căruia i se înlesnește găsirea analogiilor de formă și de conținut atât de necesare în munca de întregire a documentelor mutilate.

În ciuda marelui număr de texte strinse laolaltă, culegerea nu e un *Corpus* în înțelesul deplin al cuvântului, cum nu e de altminteri nici o simplă antologie. Preocupat mai puțin de integralitatea materialului și mai mult de calitatea lui, editorul a ales o cale de mijloc, reproducând totalitatea documentelor din epocile arhaică, clasică și elenistică, dar mulțumindu-se cu o simplă selecție în cazul epigramelor din sec. I—VI ale erei noastre, aproape fără excepție banale și sub raportul ideilor exprimate, și sub acel al limbii ori versificației. Aceeași culpă se manifestă în întocmirea aparatului critic, redus la justificarea lecțiilor acceptate, dar nesocotind îndeobște variantele. Trebuie adăugat, în această ordine de idei, că editorul a supus unui examen atent fiecă piatră sau frântură, verificând prin autopsie sau numai după fotografii ori estampaje citirile predecesorilor săi, editori și emendatori. În aceste condiții, e de la sine înțeles că pînă și pentru texte ce păreau de multă vreme stabilite ediția prezintă multe noutăți, fără a mai vorbi de piesele pentru înția oară întregite de un învățat a cărui măiestrie în acest domeniu cititorii au putut s-o aprecieze prin nota despre epigrama din Istros publicată într-o recentă fasciculă a acestei reviste (VII, 1956, p. 199—206).

Cum era de așteptat, volumul cuprinde un destul de mare număr de epigrame funere descoperite pe teritoriul țării noastre

— în primul rînd din Tomis, dar și din Histria și Callatis. În lemnele celor mai multe din acestea (nr. 131, 956, 987, 1026, 1035, 1040, 1161, 1231, 1279, 1304, 1392) surprinde precizarea: «Tomis-Thrakien», resp. «Kallatis-Thrakien», cită vreme atunci cînd au fost săpate inscripțiile (sec. II—III e.n.) cele două orașe făceau parte din Moesia Inferior, iar nu din provincia Thracia. Explicația acestei inadvertențe trebuie probabil căutată în exemplul lui Georgi Mihailov, ale cărui «Epigrame grecești provenind din ținuturi bulgare» (*Die griechischen Epigrammen aus bulgarischen Ländern*), apărute în 1942/1944 și folosite de fiecare dată de Peek, includ și descoperirile din Constanța, ca să nu mai vorbim de cele din Mangalia.

D. M. Pîpidi

CHARLES DUGAS, *Les vases attiques à figures rouges. Delos*, fasc. XXI, 73 p. + 57 pl.

Fascicula XXI a publicației *Delos a Școlii franceze de la Atena*, cuprinde lucrarea eminentului arheolog Charles Dugas în colaborare cu marele specialist al ceramicii attice cu figuri negre și roșii, J. D. Beazley. Această lucrare se ocupă cu studiul vaselor attice cu figuri roșii, ieșite la iveală în urma săpăturilor de la Delos și în primul rînd al acelora descoperite în Groapa Purificării din insula Rheneia, transferate din insula Delos în acest loc încă din antichitate și păstrate acum în Muzeul din Myconos.

În afară de prefață și introducere, studiul are trei mari capitole: I. Vase cu figuri roșii găsite la Rheneia (stil sever și stil liber); II. Vase fără decor figurat găsite la Rheneia; III. Fragmente ceramice cu figuri roșii găsite la Delos. O mapă cu 57 de planșe fotografice ilustrează și completează lucrarea, punînd la îndemîna cititorului aproape tot materialul descoperit.

Fiecare capitol cuprinde descrierea pieselor și fragmentelor ceramice respective,

cu analiza caracteristicilor de stil și atribuirea desenelor de pe vase anumitor pictori sau ateliere, cu indicarea analogilor și bibliografiei respective.

Descrierea amănunțită și dimensiunile fiecărui obiect sînt cuprinse într-o rubrică specială la sfîrșitul capitoului.

În ce privește problema datării lotului din Groapa Purificării de la Rheneia, ea este înlesnită de cunoașterea unui *terminus ante quem*, data de 425 î.e.n. (anul transferării mormintelor și inventarului lor care au suportat o dublă inhumare, ofrandele funerare fiind deci anterioare acestei date). Totuși condițiile în care s-au efectuat săpăturile la Rheneia acum mai bine de cinci decenii erau departe de a fi acelea cerute de o cercetare științifică și există posibilitatea (sugerată de prezența unor piese ce par să fie posterioare datei de 426 î.e.n.) ca unele materiale culese din preajma Groapei Purificării să fi fost înglobate în lotul acesteia. În orice caz, existența unei date precise este un fapt prețios în general, dar mai ales pentru datarea materialului ceramic fără decor figurat, pentru care criteriile de datare sînt mai puțin sigure decît pentru ceramica cu figuri. Fragmentele de la Delos sînt în număr mai mic și se eșalonează pe o perioadă de timp mai lungă, ce cuprinde sec. V și IV î.e.n. E ciudat că la Delos nu s-a păstrat întreg nici un vas cu figuri roșii, dar poate că această întimplare este efectul remaniierilor succesive ale sanctuarului.

După cum remarcă și autorul, două fapte caracteristice apar în cursul cercetării materialului ceramic: numărul redus de vase de stil sever și calitatea mediocră și de multe ori inferioară a vaselor attice de la Rheneia. Cantitatea redusă a vaselor de stil sever este un fenomen care a preocupat și pe alți cercetători ai altor centre grecești importatoare de ceramică attică. Charles Dugas găsește o explicație ce ni se pare verosimilă, arătînd că la sfîrșitul sec. V ceramica de uz comun era aceea attică cu figuri negre; ceramica cu figuri

roșii de stil sever fiind o tehnică nouă nu s-a impus imediat, iar la un interval relativ scurt (50 ani), pictorii de vase attice au adoptat stilul liber, moment care a coincis cu creșterea cererilor și cu importarea în cantități mai mari a ceramicii cu figuri roșii.

În al doilea rînd, ținînd seama că toate vasele de la Rheneia sînt ofrande funerare, e ușor de înțeles de ce calitatea lor (din punct de vedere al valorii artistice a desenelor) este de cele mai multe ori slabă; rareori se pun în morminte vase de preț; în general se utilizează ceramica comună. Cu toate acestea s-au găsit și la Rheneia exemplare frumoase, în special cratere și cratere nupțiale, acestea din urmă constituind piesele de căpetenie ale colecției.

Formele cele mai curente în lotul din Groapa Purificării sînt peliké, amfora și hydria, adică acele forme care, fiind mai puțin fragile, au rezistat transferului.

Numeroase fragmente de cupe cu decor figurat atestă prezența lor la Rheneia, nici una însă nu s-a păstrat întreagă (exceptînd pe cele fără decor figurat).

Merită să fie amintit în mod special craterul nupțial nr. 12 de stil sever, cea mai frumoasă piesă din lotul de la Rheneia. În zona ce înconjură pansa sînt reprezentate 15 tinere fete dansînd în sunetele lirei, la care cîntă altă fată. Dansatoarele formează două cercuri concentrice, fiind pe punctul de a se prinde de mîini sau abia s-au desprins. Comentînd gestul și secvența probabilă a mișcărilor, Charles Dugas arată că este prima scenă de dans pictată pe pansa unui crater nupțial, zonă rezervată de obicei scenelor de altă natură. După modul de redare a anumitor detalii, cum ar fi de exemplu tratarea draperiilor, craterul poate fi atribuit cu multă siguranță pictorului Syriscos, cunoscut și prin alte desene, unul purtînd chiar semnătura artistului. Dar prin mărimea compoziției și prin ritmul mișcării, craterul nr. 12 de la muzeul din Myconos este fără îndoială o capodoperă.

Am amintit mai sus de importanța unei date precise pentru cronologia ceramicii fără decor figurat. Într-adevăr, studiul cuprinde și un capitol asupra ceramicii de acest fel, care fiind lipsită de podoaba picturii era apreciată mai ales pentru eleganța formei și firnisul negru de bună calitate. Formele cele mai frecvente sînt hydria și cupa cu picior scund. Numărul important de vase fără decor figurat dovedește gustul din ce în ce mai pronunțat pentru această categorie ceramică, începînd din al treilea sfert al sec. V î. e. n.

Punîndu-ne la îndemînă o importantă colecție de vase attice cu figuri roșii, studiată în amănunțime și cu deosebită competență, lucrarea de care ne-am ocupat este de un real folos cercetătorilor în domeniul ceramicii attice și chiar al celei grecești în general. Prezentarea cit se poate de bună, planșele fotografice numeroase și de o execuție superioară sînt la nivelul textului.

Carmen Rađu

MARTÍN ALMAGRO, *Las necrópolis de Ampurias*, „Monografías Ampuritanas, III, vol. I: *Introducción y necrópolis griegas*, Barcelona, 1953, 400 p. 393 fig. și 18 pl.; vol. II: *Necrópolis romanas y necrópolis indígenas*, Barcelona, 1955, 413 p., 365 fig. și 16 pl.

La scurt interval după apariția monumentalii opere a profesorului A. García y Bellido, *Hispania Graeca*, 1948, un alt savant spaniol se manifestă pe tărîmul studiilor antichității clasice printr-o serie de lucrări, dedicate de data aceasta uneia dintre cele mai importante colonii grecești din peninsula iberică, orașul Emporion (astăzi Ampurias). Noua serie datorită profesorului Martín Almagro Basch de la Universitatea din Madrid, cuprinde pînă în prezent trei studii: *Las fuentes escritas referentes a Ampurias*, « Monografías Ampuritanas », I, Barcelona, 1950; *Las inscripciones de « Ampurias*, Monografías Ampu-

ritanas » II, Barcelona, 1952, precum și lucrarea de care ne ocupăm aici; pentru viitor este anunțat nr. IV din aceeași colecție: Martín Almagro y Pedro de Palol, *La Ampurias Paleocristiana y Visigota*.

Desigur că nu este locul de a releva aici importanța și oportunitatea unor asemenea studii cu privire la un singur oraș, efectuate multilateral, pe baza tuturor categoriilor de izvoare care pot fi puse la contribuție; ele constituie forma cea mai potrivită de cercetare în această materie. De aceea este firesc ca colecția « Monografías Ampuritanas » să reprezinte o importantă contribuție la cunoașterea civilizației greco-romane de pe coastele extrem occidentale ale Mării Mediterane. Totuși, ținem să atragem atenția asupra unui fapt, semnificativ pentru concepția de lucru a profesorului Almagro și cu totul remarcabil în actuala orientare a științei antichității. Este vorba de reunirea, în cadrul aceluiași ciclu, a unor studii privind documente istorice de categorii diferite, așa cum a procedat profesorul Almagro, așezînd din nou, la locul pe care trebuie să-l aibă, izvoarele literare, laolaltă cu cele epigrafice și arheologice. Această inițiativă este deosebit de valoroasă, deoarece se manifestă într-un moment în care în știința noastră se afirmă puternic tendința de a acorda atenție exclusivă materialelor arheologice, minimalizînd sau chiar neglijînd total informațiile transmise de autorii antici. Restabilirea echilibrului între diversele categorii de izvoare constituie semnul unei concepții solide de lucru care stă la baza colecției « Monografías Ampuritanas ».

« Las necrópolis de Ampurias », a treia lucrare din această serie, este în același timp prima în care se prezintă documente arheologice. Este vorba de rezultatele săpăturilor efectuate în diverse cimitire ale orașului antic, cele mai multe realizate sub directă îndrumare a autorului. Spre deosebire de orașul propriu-zis, unde săpăturile arheologice sistematice au început încă din 1908, fiind aduse la cunoștința învăța-